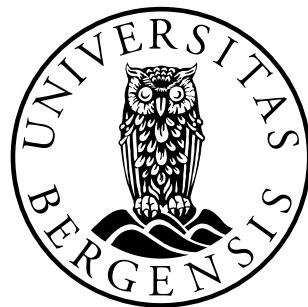

MØTEDOKUMENTER

Forskningsutvalget

9.12.2020

UNIVERSITETET I BERGEN

**Forsknings- og innovasjonsavdelingen
Desember 2020**

Møte i Universitetets forskningsutvalg

Onsdag 9. 12 2020

Kl. 14:35 – 15:15

Møtet holdes digitalt på Zoom

Saksliste

- I. **Godkjenning av innkalling og saksliste**
- II. **Referat 4. november**
- III. **Saker**

	Sak
FU 41/20	Revidert versjon av NESH sine forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora – invitasjon til å gi innspill . Saksforelegg, Grunnlagnotat, Høringsdokument fra NESH UiBs svarbrev til NESH (utkast)
Eventuelt	

Universitetets forskningsutvalg

Møte 4. november

12:30 – 14:00

Møte var digitalt og ble holdt i Zoom

Referat - utkast

Til stede: Margareth Hagen, Aino Hosea, Anne Beate Maurseth, Anne Marie Frøseth, Anne Marit Blokhus, Marit Bakke, Marit Øilo, Gro Mjeldheim Sandal, Ragnhild Muriaas, Anne Helen Mydland, Martine Jordana Baarholm

Forfall: Nina Serdarevic,

Fra Administrasjonen: Benedicte Løseth, Birgit Falch, Bjørn Einar Aas, Yngve Brynjulfsen, Marie Eide, Maria H.M. Dolve.

I. Saker.

Sakslisten ble godkjent. Sak 39/20 Studentersamfunnet i Bergen ble tatt som første sak i møtet.

II. Referat fra møte 7. oktober

Referatet ble godkjent

III. Saker

FU 35/20	Revisjon av forskrift for dr. philos. Saksforelegg og utkast til ny forskrift var utsendt med sakslisten. Utvalget takket sekretariatet for en god prosess og godt avklaringer av sentrale deler av forskriften, bla. om graden målsetting. I utvalget var det syn på spørsmålet om å åpne for mindre omarbeidinger, der enkelte fakultet ønsket å åpne for dette, mens andre ikke ønsket en slik ordning Det ble uttrykt ønske om at utvalget drøfter omarbeiding i ph.d.-programmene når fakultetene har fått mer erfaring med ordningen i ph.d. forskriften. Utvalget sluttet seg at en ordning med mindre omarbeiding av innlevert avhandling ikke blir innført ved denne revisjonen av dr.philos.-forskriften. Saken blir lagt frem for Universitetsstyret i februar 2021, med de innspill som kom frem i Forskningsutvalget.
FU 36/20	ERC Seksjonsjef Birgit Falch og seniorrådgiver Anja Hegen innledet med utgangspunkt følgende presentasjon . ERC er inne i en prosess hvor fakultet og fagmiljø tar grep for å sende bedre søknader. Temaene som ble lansert var bl.a. faglige ekspertgrupper (mentorer) og idémyldringsgrupper, det siste som team av ERC søkere. Ekspertgrupper kan ha medlemmer fra utlandet. Forslagene ble vurdert som spennende gode. budsjettet for 2021 er det avsatt 2 millioner kroner til støtte for utvikling av ERC-søknader.
FU 37/20	Kvalitetssikring i ph.d. utdanningen ved UiB Saksforelegg var utsendt med sakslisten. Seniorrådgiver Marie Eide orienterte om arbeidet som nå er satt i gang fram mot tilsyn fra NOKUT i 2. Målet med tilsynet er å kontrollere at institusjonenes systematiske kvalitetsarbeid oppfyller gjeldene krav, og å stimulere til videreutvikling av systemet. Det legges opp til

	<p>dialogmøter mellom sentralnivå og fakultet, programevaluering av fakultetenes ph.d.-programmer samt Alumni- og forsinkelses- og frafallsundersøkelser. Den eksisterende fremdriftsrapporteringen vil bli revidert. Forarbeidet vil ha oppstart tidlig i vårsemesteret 2021 og bli avsluttet våren 2022.</p> <p>Utvalget takket for en god presentasjon og forslag til gode tiltak. Kvalitetssikring i ph.d.- utdanningen blir tema for et eget møte i utvalget i løpet av vårsemesteret 2021.</p>
FU 38/ 20	<p>Situasjonen for ph.d.-kandidatene under pandemien</p> <p>Saksforelegg var utsendt med sakslisten. Prodekanene var bedt om å gi utvalget en kort muntlig orientering om situasjonen ved de respektive fakultet.</p> <p>Fakultetene retter oppmerksomhet mot ph.d.-kandidatene. Det er stor variasjon, likt og ulikt.</p> <p>Ved HF har Stip HF stått frem som samlende for stipendiatene.</p> <p>Oppfølging skjer primært i forskergruppene og instituttene og i kommunikasjon med ledere og veilederne. I laboratoriefag er det grunnlag for et sosialt miljø, i mer teoretiske fag kan kandidaten lett føle seg isolert og frustrert over manglende kontakt med andre. Det kan vise seg vanskelig å få nytilsatte integrert.</p> <p>Spørsmålet om forlengelse må behandles individuelt.</p> <p>Deltagelse på internasjonale konferanser er vanskelig, og stipendiatene danner egne digitale nettverk.</p> <p>Forsinkelser kan oppstå, bl.a. i forbindelse med dyreforsøk, kliniske studier og feltarbeid. Mange kandidater med små barn har fravær og forsinkelser</p> <p>I kunstfagene er virksomheten, forskning inkludert, en «live event» og nedstengning har en massiv effekt. Kandidatene får ikke lenger avtaler om visninger. Prosjekter bli revidert, og internasjonalt samarbeid blir mer uforutsigbart.</p> <p>I mange fagmiljøer bearbeider kandidatene sine prosjekter etter en «plan B».</p> <p>Spørsmålet som stilles er om den vanskelige situasjonen går utover kvaliteten fordi mulighetene ikke er de samme som for tidligere kandidater. En langsiktig effekt kan være at det blir satt begrensninger på hvordan kandidatene får utviklet seg, og som kan komme til å prege den neste generasjon av forskere.</p>
FU 39/ 20	<p>Studentersamfunnet i Bergen</p> <p>Ingvild Heggetveit Hagesæter innledet. Studentersamfunnet ønsker et kvalitetsløft i sitt program, og uttrykte et ønske om å komme i nærmere dialog med relevante og aktuelle ressurspersoner og innledere i UiBs fagmiljøer.</p> <p>Utvalget satt stor pris på innledningen og understreket at Studentersamfunnet har et godt program. I diskusjonen ble det foreslått at Studentersamfunnet kan vurdere å etablere en rådgivende gruppe av vitenskapelige for en nærmere angitt tidsperiode, som kan kontaktes for nye ideer. Det bør være attraktivt for ansatte ved UiB å være med i en slik dynamisk gruppe. Utvalget pekte også på kommunikasjonsavdelingen og kommunikasjonsrådgiverne ved fakultet og institutt som en mulig kilde til samarbeid. Hagesæter takket for gode tilbakemeldinger.</p>
Eventuelt	<p>Prorektor meldte at UiBs høringsuttalelse til Nasjonal etisk komite for humaniora og samfunnsvitenskap vil bli behandlet i utvalget</p>

Utvalg:	Forskningsutvalget	Dato:
FU-sak:	41/20	Arkivsaknr.:
Møtedato:	09.12.2020	

Notat om høring revidert versjon av NESH sine forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora – invitasjon til å gi innspill

Tema for dette notatet er Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora, (NESH) sine reviderte retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora, som er sendt på høring (se vedlegg).

En viktig del av arbeidet til NESH er å utvikle forskningsetiske retningslinjer på feltet. Den første versjonen av retningslinjene ble vedtatt i 1993. Retningslinjene ble revidert i 1999, 2006 og 2016.

I utkast til den femte utgaven av retningslinjene har komiteen gjort større endringer, og hele teksten er gjennomarbeidet og omskrevet. Retningslinjene er skrevet med utgangspunkt i at de skal være relevante og forståelige for hele forskningsfeltet, inkludert studenter. Hensikten med retningslinjene er at de skal være et godt arbeidsverktøy og gi veiledning i forskerhverdagen. Bakgrunnen for revideringen er blant annet endringer i regler og rammeverk med både ny forskningsetikklov i 2017 og ny personopplysningslov med forskrift i 2018. I revideringen er det særlig lagt vekt på å klargjøre ansvarsforholdet mellom forskere, forskningsinstitusjoner, forskningsfinansiører og oppdragsgivere.

NESH ber om innspill på samtlige retningslinjer, men inviterer særlig til å gi innspill på nye deler og punkter i retningslinjene. Innspill fra høringsuttalelsen er samlet i et notat som følger vedlagt. Notatet er disponert etter oppbyggingen i retningslinjenes 5 deler (del A til E) og en innledende del om generelle forskningsetiske prinsipper. Utkastet til reviderte retningslinjer er sendt til aktuelle fakulteter for innspill, og notatet her gjør rede for disse innspillene.

I det videre arbeid med UiBs uttalelse vil det også bli lagt vekt på kommentarer og innspill fra utvalget.

Saken legges med dette frem for utvalget til drøfting.

NOTAT. INNSPILL TIL HØRINGSUTTALELSE

INNLEDNING

Tittelen er forkortet fra «Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi» til bare «Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora». Det er en samlebetegnelse og medfører ingen realitetsendring i virkeområdet til NESH.

Det juridiske fakultet mener:

Selv om fakultetet har forståelse for ønsket om å forkorte tittelen, vil det for rettsvitenskap sin del være en fordel å videreføre dagens tittel. Rettsforskningen hviler på en annen forskningsmetodikk og metode enn samfunnsvitenskap og humaniora.

GRUNNLEGGENDE FORSKNINGSETISKE PRINSIPPER

Utgangspunktet for forskningsetikken er samlet i en ny innledning om «Grunnleggende forskningsetiske prinsipper», som gir en oversikt over forskningens normer og verdier, samt hvem som har ansvaret for forskningsetikken og hvem forskningen og forskere har forpliktelser overfor.

Sosiologisk institutt mener:

Under *Grunnleggende forskningsetiske prinsipper/Ansvaret for forskningsetikken* foreslår instituttet at undervisning og veiledning i forskningsetikk også bør legge vekt på en sterkere

bevisstgjøring rundt det en kaller diskutabile forskningspraksiser (omtales ofte som QRP

«Questionable Research Practices» i litteraturen rundt dette).

Senter for vitenskapsteori mener:

Overskrifta "Generelle forskningsetiske prinsipper" (s. 4) samsvarer ikkje med innhaldet i innleiinga. Forslag: endre tittelen til "Innledning" som i 2016-versjonen av NESH.

I 2016-utgåva av retningslinjene kom delen om dokumentets formål aller først i innleiinga, noko som tydeleg signaliserte relevansen av dokumentet til studentar og forskarar. Delen om dokumentets føremål kjem no seint i kapittelet (s. 6-8) under tittelen "Avgrensning og virkeområde". Forslag: flytt til første del av innleiinga.

Siste del av setninga «*Retningslinjene har fem deler (A–E) som angir ulike forskningsetiske forpliktelser, og som utdyper hvem forskere har ansvar overfor*» (s 8) er misvisande. I innleiinga er det nemnt at nokre av retningslinjene gjeld forskarar, andre gjeld institusjonar, leiarar, eller oppdragsgjevarar, og mange gjeld alle. Forslag: Stryk "og utdyper hvem forskere har ansvar ovenfor".

Under avsnittet *Avgrensning og virkeområde*. Setninga "Forskningsetikken omfatter alle mennesker, også indirekte berørte, avdøde personer og kommende generasjoner" (s. 7) signaliserer ei for *vid* avgrensning "alle mennesker", og er likeeins ulogisk i det den synest å postulere at "alle menneske"

ikkje utan vidare inkluderer "indirekte berørte". Forslag til endring: Forskningsetikken omfatter alle involverte og berørte parter i forskning.

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap mener:

I avsnittet om forskningens normer og verdier (s.4) kunne vi ønske en nærmere utredning av hva som legges i begrepet *akademisk frihet*. Universitets- og høyskoleloven, der denne er lovfestet, dekker ikke hele forskersamfunnet og deler av instituttsektoren faller utenfor. Forsøket på å grunnlovsfeste den akademiske frihet i 2014, ble som kjent avvist av Stortingsflertallet med referanse til at ytringsfrihetsparagrafen dekket dette. Det er viktig å avklare forskjellen og betydningen av den akademiske friheten i et samfunn der skillet mellom kunnskap og mening utfordres og rammevilkårene for fri søken etter kunnskap og erkjennelse står under press.

Fakultet for kunst, musikk og design mener:

Av høringsnotatet går det frem det at retningslinjene for samfunnsvitenskap og humaniora også kan anvendes i kunstnerisk utviklingsarbeid (KU) og museal praksis (side 7 i notatet). Gjennom UHR-KDA er det imidlertid nasjonal enighet om at det a) er nødvendig å lage veiledende nasjonale retningslinjer som institusjonene kan bruke i internt arbeid og at det b) antagelig må opprettes egen nasjonal etisk komité for KU-feltet. Det skal nå nedsettes en spesialistgruppe som arbeider videre med saken. Institusjonene i UHR-KDA er opptatt av at dette arbeidet må ses i forhold til eksisterende etiske kjøreregler på institusjonene, slik at vi får overordnede rammer og ikke to sett med retningslinjer. Man bør også se på det som er felles med retningslinjer for vitenskapelige disipliner, samtidig som at kunstneriske perspektiv ivaretas.

I forskning som omfatter ulike kunstformer vil det være rettighetsproblematikk knyttet til kunstneriske produkt eller resultat som kan komme i konflikt med generelle forventninger til open access. Det nasjonale prosjektet ARIIS omfatter systemer for rettighetsklarering av kunstnerisk utviklingsarbeid som kan løse slike utfordringer.

DEL A FORSKERFELLESKAPET

Tidligere del D er flyttet frem for å fremheve de vitenskapsinterne normene. I denne delen omtales blant annet atferd som er uforenelig med god vitenskapelig praksis som plagiat. Her er også to nye retningslinjer om 7) Fabrikking og forfalskning og 8) Fordreining og forvrengning. Del A) inneholder også nye retningslinjer om 4) Vitenskapelig publisering, 12) Internasjonalt samarbeid og 13) Risiko og sikkerhet.

Det samfunnsvitenskapelige fakultet mener:

Pkt. 9. Deling av forskningsdata, 3. avsnitt: "Det kan være særlig aktuelt i *omfattende* registerforskning, internettforskning og stordataforskning hvor muligheten for re-identifisering eller bakveisidentifisering er stor." Vi foreslår at 'omfattende' strykes, det er ikke slik at registerdataforskning alltid er på store datasett, slik at det her potensielt ilegges en uheldig begrensning.

Sosiologisk institutt mener:

Pkt. 2 Kollegiale forhold, siste avsnitt lyder "De fleste fag er preget av konkurrerende skoleretninger og uenighet om vitenskapsteoretiske grunnlagsspørsmål. De som er ansvarlige for faglig bedømmelse av andres arbeid, må være villige til å ta opp til seriøs vurdering argumenter og tenkemåter som er anerkjent i andre forskningstradisjoner enn deres egne. Faglige bedømmelser skal være preget av

faglig grundighet, saklighet og åpenhet." Instituttet peker på at retningslinjene bør gi konkrete råd med hensyn til hvordan dette skal understrekes og sikres i ulike sammenhenger.

Pkt. 9. Deling av forskningsdata. Instituttet peker på det bør aksepteres at det ikke alltid vil være aktuelt med deling og gjenbruk av data (feltnotater og intervju) for andre forskere. Instituttet viser til at en del kvalitativ forskning i stor grad er tillitsbasert og at deling av slike data vil kunne ødelegge tilliten som forskningen er avhengig av.

Det juridiske fakultet mener:

I utkastet (pkt. 8) er «fordreining og forvrengning» foreslått innført som selvstendige kriterier for hva som er uforenlig med god vitenskapelig praksis. Disse skal komme som tillegg til «fabrikkering og forfalskning». Vi savner en grundigere diskusjon om behovet for å innføre nye kriterier. Det er vanskelig å skille mellom dårlig håndverk og uetisk opptreden med et slikt kriterium. Dessuten kan forslaget lett føre til en rekke saker med innsigelser fra forskere som er misfornøyd med andre forskeres forskningsarbeid, mens det i realiteten dreier seg om faglig uenighet.

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap mener:

Pkt. 1 God henvisningsskikk. Dette er et viktig punkt, og en sentral del av forskningsetikkundervisningen i våre fag. Her kan oppfordringen til detaljert henvisning som kan forenkle sjekking og etterprøvnbarhet, få en langt sterkere poengtering. Etterprøvnbarheten kan i praksis bli illusorisk ved f.eks. enkel namedropping uten sidetall. Enkle, men tydelige og utførlige henvisninger forebygger plagiater (pkt 6). I tilknytning til dette kan også forholdet mellom juridisk og forskningsetisk forståelse av plagiater forklares mer utførlig. Bruk av andres arbeid f.eks. gjennom parafisering er en daglig utfordring i arbeidet med veiledning og vurdering av studentarbeider.

DEL B FORSKNINGSDELTAKERNE

Del B er omskrevet for å fremheve det etiske samtykket til deltakelse i forskning og hva dette innebærer. Det er lagt vekt på at etisk samtykke er noe annet enn det juridiske samtykket ved behandling av personopplysninger. Her er det også et nytt punkt om 29) Fremtidige generasjoner.

Det samfunnsvitenskapelige fakultet mener:

Pkt. 24. Tilbakeføring av resultater. Nest siste setning er "Forskere må tilrettelegge resultatene slik at sentrale funn og innsikter formidles på en måte og på et språk som er forståelig for mottakerne." Denne setningen bør presiseres og avklare om det er forskningsdeltakere det refereres til.

Institutt for sosialantropologi mener:

I pkt. 23 Lagring av forskningsmateriale står det "Allerede før innsamlingen av data starter,

må det være avklart om materialet skal tilintetgjøres eller ikke ved avslutning av prosjektet. Hvis det skal lagres, må det framgå tydelig hvordan og i hvilken form."

Instituttet peker på at sosialantropologisk forskning tar lang tid, og at antropologisk feltforskning forutsetter en rimelig grad av språklig kompetanse. Gitt at mange arbeider i områder der det ikke er vanlig å kommunisere på språk man kan på forhånd, innebærer det første feltarbeidet ofte å lære et helt nytt språk fra grunnen. Denne investeringen utnytter svært mange antropologer gjennom hele karrieren, og det betyr at tillitsrelasjonene forskeren etablerer forsterkes og utvides hver gang vedkommende kommer tilbake. Slik gjensidig tillit er avgjørende for kvaliteten på informasjonen som gjøres tilgjengelig for forskeren: kvaliteten tenderer mot å bli høyere over tid. Mange antropologer

ønsker å utnytte de samme nettverkene over lang tid, ofte flere tiår. Derfor er det problematisk å skulle slette tidligere notater. Kravet om sletting av denne type data vil derfor ha negative konsekvenser for kvaliteten av sosialantropologisk forskning.

Senter for vitenskapsteori mener:

Punktet Habilitet kan gjerast meir konkret og med fordel spesifisere moglege interessekonflikter. Til dømes slik: "Dersom det kan reises tvil om habilitet eller mulige interessekonflikter for eksempel ved bistillinger, sidegjøremål og hverv, kan dette bidra til å svekke forskeres tillit både i fagmiljøet og i offentligheten."

Overskrifta Forskningsdeltakerne signaliserer ei for *snever* avgrensing, særleg med tanke på at termen også skal dekkje framtidige generasjonar og avdøde. Det verkar forsert å karakterisere avdøde og ufødde som deltakarar i forskning. Forslag: Endre overskrifta til Forskningsdeltakerne og andre berørte.

Forslag om at overskrifta Kollegiale forhold blir omformulert til Faglig fellesskap for å understreke at vitskapleg kunnskap vert til i samarbeid med andre.

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap mener:

Pkt. 20 Anonymisering - I høringsinnspillet står følgende: Forskere må være oppmerksom på forskjellen mellom anonymisering, aidentifisering og reidentifisering: Anonymisering betyr at forskere sørger for at personopplysninger og annen informasjon ikke kan spores tilbake til et enkelt individ; aidentifisering vil si at forskere sitter på en koplingsnøkkel som kan knytte denne informasjonen til individet; re-identifisering innebærer at individet kan identifiseres på nytt av forskere ved hjelp av denne informasjonen. I alle slike tilfeller skal forskningsdeltakernes anonymitet være garantert, både ved publisering og annen offentliggjøring.

I våre fag vil en ofte, dersom en ikke identifiserer en informant, aidentifisere vedkommende. Det vil altså eksistere en koblingsnøkkel som knytter personopplysninger til forskningsdeltakeren. Til tross for anonymisering/aidentifisering vil likevel et personlig narrativ kunne avsløre identiteten til en informant i enkelte tilfeller. Setningen «I alle slike tilfeller skal forskningsdeltakernes anonymitet være garantert, både ved publisering og annen offentliggjøring» gir ikke god mening i denne sammenhengen. Denne setningen bør slettes, da en slik garanti ikke ville kunne gis. Avhengig av konteksten vil *informantens fortelling* kunne bakveidentifisere informanten.

DEL C GRUPPER OG INSTITUSJONER

Del C er ikke vesentlig forandret, men rekkefølgen er endret ved at ansvaret til 33) Offentlig forvaltning og 34) Private bedrifter og organisasjoner er flyttet til slutt. Retningslinje 32) Kulturhistoriske kilder er utvidet fra primært å omfatte menneskelige levninger til også å omfatte andre typer materiale. Nasjonalt utvalg for forskning på menneskelige levninger (Skjelettutvalget) har utarbeidet egne veiledere for forskning og forvaltning på dette området.

Institutt for sosialantropologi mener:

Høringsnotatet *del C Grupper og institusjoner*, særlig pkt. 31. *Kulturelle og sosiale grupper* omhandler sosialantropologers spesialområde. Institutt for sosialantropologi er helt enig i teksten i første avsnitt. I andre avsnitt er instituttet også helt enig i første del av avsnittet (første setning), men stiller spørsmål ved setningen "Forskere må sette hensynet til andre fundamentale verdier og allmenne

menneskerettigheter foran hensynet til respekt og anerkjennelse av kulturelle forskjeller". Instituttet peker på at det ikke er i forskningens interesse at respekt og anerkjennelse av kulturelle forskjeller underordnes andre verdier, og spør hva som menes med denne formuleringen. Instituttet viser til at det uten tvil finnes

mange kulturelle praksiser verden over som enkelte finner støtende, men at forskning på dette også er sentralt i sosialantropologien. Institutt for sosialantropologi foreslår å stryke setningen "Forskere må sette hensynet til andre fundamentale verdier og allmenne menneskerettigheter foran hensynet til respekt og anerkjennelse av kulturelle forskjeller." I sin helhet på grunn av at setningen både er uklar og potensielt misvisende.

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap mener:

Pkt 32. Kulturhistoriske kilder - Dette punktet tar i høringsdokumentet primært opp historiske kilder som levninger og kulturminner. Her ønsker vi en bredere behandling av bruken av berettende kildemateriale og forskningsetikken i forhold til bruken av fortidige aktørers ytringer. Hvordan skal respekten for historiske aktører og deres ytringer ivaretas? Hva med privatlivets fred for mennesker som ikke kan forsvare seg fordi de er døde? Hva er etisk høyverdige tolkninger av f.eks. brevmateriale? Hvordan skal man forholde seg overfor klausulert materiale? Kan fortidens begreper om privatliv, krenkelser, ære osv., rettferdiggjøre eller umuliggjøre fremforskning av viktig kunnskap? Er dagens forståelse av disse begrepene tilstrekkelig for å vurdere fortidige kilder på en respektfull måte? Det er på dette feltet de fleste humanister møter hverdagsdilemmaene når det gjelder forskningsetisk forsvarlig kildebruk. Her trengs en mer konkret og detaljert tilnærming.

DEL D ORGANISERING OG FINANSIERING

Del D var tidligere avgrenset til oppdragsforskning, men er nå utvidet til å dekke mer overordnede spørsmål om styring og uavhengighet i 39) Samarbeidsprosjekter og 40) Brukermedvirkning. Her er det også nytt punkt om 44) Publiseringsetikk. I denne delen er forskningsinstitusjonenes ansvar for forskningsetikk i større grad vektlagt og presisert enn i tidligere utgaver.

DEL E FORSKNINGSFORMIDLING

Del E er gjennomarbeidet, men ikke vesentlig forandret.

Senter for vitenskapsteori mener:

Denne delen dreier seg om meir enn forskingsformidling i streng forstand, også om bruk av forskning som grunnlag for politiske avgjerder. Forslag: Endre tittel under E frå Forskningsformidling til Forskningsformidling og politikktutforming.

Retningslinjene kunne ha bruk for eit eige punkt om forskarens rolle som ekspert i samanhengar der politikk blir utforma (ulike offentleg oppnemnde utval, utgreiingsoppdrag o.l.). Forslag til nytt punkt 51 under E: 51. Deltagelse i politikktutforming.

Forskere blir jevnlig invitert til å gå inn i ekspertroller i politikktutforming, for eksempel som leder eller medlem i utredninger, utvalg og komitéer. Forskere må reflektere over hva en slik rolle innebærer, og skille mellom offentlige anliggender og personlige meninger på en slik måte at man ikke underminerer andres tillit til en selv som forsker.

Generelle merknader

Det psykologiske fakultet mener:

Fakultetet meiner det er viktig å halda jamt fokus på forskningsetiske problemstillingar, både for å sikra kjennskap til desse i student- og forskingsmiljøa, men også for å sikra at retningslinene lev og blir utvikla slik at dei femner om nye spørsmål som dukkar opp.

Høyringsnotatet er etter vårt syn, eit godt dokument. Det psykologiske fakultet har ingen kommentarar eller framlegg til endringar.

For å sikra kjennskap til og kunnskap om forskningsetikk, hadde fakultet gjerne sett at alle grupper tilsette ved UiB, fekk tilbod om systematisk opplæring i forskningsetikk. Informasjonen er i stor grad tilgjengeleg på nettsidene til UiB, men ei meir tilpassa trening av dei tilsette, hadde vore nyttig. Fakultetet kjenner ikkje til at det finst noko e-læringskurs om forskningsetikk, slik det gjer i høve nærskyldte tema som personvern og datatryggleik. UiB har lenge fokusert særleg på Personvernportalen og RETTE-systemet i samband med innføringa av GDPR. Forskningsetikk har kanskje blitt nedprioritert til fordel for dei meir juridiske sidene knytt til forskning?

Det juridiske fakultet mener:

Jus og etikk

I utkastet til nye retningslinjer er skillet mellom juss og etikk søkt presisert. Dette er en tanke som fakultetet i utgangspunktet er positiv til, men den er svært krevende å få til. I ulike lovtekster henvises ofte til etiske normer, og også på andre måter vil etiske vurderinger ofte inngå i rettsreglene. Etiske og rettslige normer er dermed i mange tilfeller vevd sammen. Normalt spiller dette mindre rolle siden normene er sammenfallende, men særlige spørsmål oppstår der hvor de avviker. Det bør avklares hvordan dette skillet er tenkt håndhevet av forskningsinstitusjonenes redelighetsutvalg. Videre kan retningslinjene gjerne klargjøre hva som skal være konsekvensene i de tilfellene hvor en gitt handlemåten er lovlig ut fra de rettsreglene som gjelder, men likevel innebærer brudd på forskningsetiske normer.

Detaljer av retningslinjer

Umiddelbart fremstår presisering og detaljering av retningslinjene som et ubetinget gode. Imidlertid kan dette skape en risiko for at institusjonene må konkludere med brudd på anerkjente forskningsetiske normer i situasjoner enn i dag. Institusjonene har etter loven plikt til å behandle alle saker om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Et omfattende sett av normative retningslinjer for god praksis kan være konfliktfremmende og virke hemmende på institusjonens kapasitet og mulighet til å skape undring og refleksjon om hva som er god forskningspraksis. Slik sett kan altså en nedfelling av forskningsetiske retningslinjer for typetilfeller der man egentlig ikke har tenkt at normbrudd skal ha noen konsekvenser virke mot sin hensikt. Det anbefales at NESH tydeliggjør hva som er retningslinjer som ikke kan/bør/må brytes og hva som er mer ideelle anbefalinger. Et illustrerende eksempel på utfordringene knyttet til skillet mellom rettsregler og etiske normer er knyttet til retningslinje nr. 14. I den nærmere forklaringen står det at det «forskningsetiske samtykket til deltakelse i forskning kommer i tillegg til det eventuelle juridiske kravet om samtykke som en av flere mulige lovhjemler for behandling av personopplysninger». Gitt de mange rettslige kravene som stilles til et samtykke, er det et begrenset rom for et eget «forskningsetisk samtykke» med en selvstendig funksjon.

De juridiske spørsmålene knyttet til personvern og vitenskapelig uredelighet skal flyttes bak i et appendiks. Vi har ingen innvendinger mot dette, men ber om at appendikset følger saken videre.

Senter for vitenskapsteori mener:

Samfunnsansvar. Dei reviderte retningslinjene manglar eit eige punkt om samfunnsansvar og globalt ansvar slik vi finn det i "Generelle forskningsetiske retningslinjer" pkt. 12 og 13, og i NENTs retningslinjer pkt. 1-3. Forskingas breiare samfunnsansvar er nemnt på s. 5 utkastet, men er ikkje tilstrekkeleg utmeisla i andre delar av dokumentet. Med den noverande kapittelinnendinga A-E høyrer ikkje samfunnsansvar naturleg heime i nokon av delane. Snarare er det slik at samfunnsansvar med noverande inndeling blir fragmentert og spreidd under fleire av kapittelinnendingane. Forslag: Etter mønster av NENT, men tilpassa forskingsaktivitetane i samfunnsvitskap og humaniora, vert det utarbeidd eit nytt delkapittel A med eigne punkt om samfunnsansvar og globalt ansvar. Øvrige kapittel vert realfabetiserte tilsvarande.

Kvalitet. Det blir sagt innleiingsvis i utkastet (s. 4) at "Alle de vitenskapsinterne normene skal regulere forholdet mellom forskere og sikre forskningens kvalitet". Fleire stader i utkastet vert det deretter stilt opp ei motsetning mellom forskingskvalitet på den eine sida og eksterne forskingsetiske normer på den andre, der ytre normer i bisetningar blir vurdert som moglege trugsmål mot forskingskvalitet, t.d. på s 5 "Forskning skal være *relevant* for ulike aktører i samfunnet, men uten at det går på bekostning av kvalitet og forsvarlighet." eller under Brukermedvirkning: "Formålet er å bedre forskningens kvalitet og relevans, men det kan oppstå forskingsetiske utfordringer, for eksempel knyttet til konfidensialitet, habilitet og interessekonflikter."

Motsetninga er unødvendig ettersom forskingskvalitet er det overordna målet. Perspektivet bør heller vere at samfunnsrelevans, brukarmedverknad, samfunnsansvar i breid forstand, omsyn til andre kunnskapsberarar og kunnskapsformer, kan bidra til å heve kvaliteten på forskinga og skal inkluderast når så er tilfelle. Dette er særleg viktig i tilfelle for forskning på omdiskuterte saks- og politikkområde der forskingsresultat vil kunne ha innverknad på samfunn og individ, særleg på svake grupper (t.d. forskning på asylsøkjjarar, fengselsinnsette eller økonomisk svakstilte grupper). I slike tilfelle gjeld kommunikasjonsansvaret meir enn tradisjonell forskingsformidling, og bør formulerast som eit ansvar for dialog. Dette samstemmer med merknaden om samfunnsansvar ovanfor (1), og tek innover seg skiftet frå einvegskommunikasjon til tovegskommunikasjon som ein har sett i relevant faglitteratur og i praksis dei siste 35 åra. Forslaget om å leggje til følgjande formulering under pkt 46: "Der hvor forskning kan ha direkte innvirkning på individer og samfunnsgrupper, hvor forskningen utgjør fare for risiko eller belastning, og særlig for svakstilte og sårbare grupper, påligger det forskere et særlig ansvar. Dette ansvaret angår primært klar og tydelig kommunikasjon, med muligheter for tilbakemelding fra angjeldende parter, omkring forskningens karakter og mulige implikasjoner. I enkelte tilfeller kan dette ansvaret også omfatte utforming av forskningsspørsmål og forskningsdesign. "Ei slik formulering vil knyte ansvar for kommunikasjon til dei føregåanda punkta 25, 27 og 30.

Sentrale termar som forskar og forskningsinstitusjon bør definerast i dei nye retningslinjene. Her finst brukbare forelegg i 2016-versjonen av NESH, samt i forskningsetikklova).

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap mener:

Instituttet ønsker at det utarbeides en eksempelsamling der forskningsetiske dilemmaer konkretiseres. Det ville være en stor hjelp både i eget forskningsarbeid og ikke minst i undervisningen av studenter på ulike nivå.

Generelt synes vi dokumentet er for mye preget av samfunnsvitenskapelig tenkning og i for liten grad tar opp etiske problemstillinger knyttet til humaniora og kunstfagene. Humanistisk forskning legger vekt på kontekst, hermeneutisk tolkning og kvalitativ analyse og retningslinjene behandler i liten grad dette. Især den historiske/kulturhistoriske forskningen kan i begrenset grad skape sine egne kilder, og tolkning av data produsert for andre formål vil være en vanlig arbeidsform som skaper andre

etiske dilemma enn forskning på levende kilder med problemstillinger som er instrumentelle i forhold til det konkrete prosjekt.

Institutt for sosialantropologi mener:

Høringsnotatet har en tydelig slagside når det gjelder hva slags forskningsmetoder som nevnes, og implisitt aksepteres. Instituttet peker på at deltakende observasjon som metode ikke er nevnt og at høringsnotatet dermed gjør antropologenes primære metode til et slags metodologisk unntak. Instituttet påpeker at det er viktig at etnografiske tilnæringsmåter som deltakende observasjon blir anerkjent i notatet som en legitim samfunnsvitenskapelig metode.

Den nasjonale komitè for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH)

Deres ref

Vår ref

Dato

2020/10618-SILSÆ

07.12.2020

Innspill til NESH fra Universitetet i Bergen

Universitetet i Bergen viser til brev av den 21. september 2020, hvor NESH ber om innspill til revidert versjon av forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora. NESH ønsker innspill på samtlige retningslinjer, men inviterer særlig til innspill på nye deler og punkter i retningslinjene. Opprinnelig svarfrist var den 1. desember, utsatt svarfrist ble avtalt til den 15. desember.

UiB ser på utkastet til de nye forskningsetiske retningslinjene for samfunnsvitenskap og humaniora som en forbedring. Det er viktig at retningslinjene revideres jevnlig og på den måten gjenspeiler nye forskningsetiske problemstillinger og behov. Dokumentet er omfattende, men strukturen er ryddig og dekker den sentrale tematikken på en hensiktsmessig måte. Et eksempel på en forbedring er at delen om forskerfellesskapet er flyttet lengre fram. Dette mener vi er et grep som vil kunne bidra til økt opplevelse av relevans for våre forskere. Et annet eksempel på en forbedring er at det forskningsetiske samtykket til deltakelse i forskning er fremhevet som noe annet enn samtykke som et rettslig grunnlag for behandling av personopplysninger etter personvernregelverket.

UiB har sendt forslaget til reviderte retningslinjer på intern høring og har bedt berørte fagmiljøer kommentere høringsforslaget. Høringen er også behandlet i Redelighetsutvalget og Forskningsutvalget ved universitetet. Våre merknader og kommentarer er strukturert i tråd med disposisjonen i retningslinjene. Vi har i tillegg valgt å ta med noen overordnede generelle merknader til slutt.

Grunnleggende forskningsetiske prinsipper

Overskriften «*Grunnleggende forskningsetiske prinsipper*» samsvarer ikke helt med innholdet i innledningen. UiB foreslår derfor at tittelen blir endret til "*Innledning*", slik den var i 2016-versjonen av retningslinjene. I 2016-utgaven av retningslinjene kom delen om dokumentets formål aller først i innledningen, noe som tydelig signaliserte relevansen av dokumentet overfor studenter og forskere. I dette utkastet kommer delen om dokumentets formål sent i kapittelet under tittelen "*Avgrensning og virkeområde*". Vi foreslår derfor å flytte dette frem til første del av innledningen.

Forskningens normer og verdier

UiB mener at begrepet *akademisk frihet* bør utdypes nærmere. I denne sammenheng viser vi til at Universitets- og høyskoleloven, der akademisk frihet er forankret, ikke dekker hele forskersamfunnet (for eksempel instituttsektoren).

Avgrensning og virkeområde.

UiB ønsker at definisjoner av sentrale begreper som *forsker* og *forskningsinstitusjon* blir tatt inn i retningslinjene. Vi viser til definisjonene i 2016-versjonen av retningslinjene, samt forskningsetikkloven.

Det fremgår av retningslinjene at disse også kan anvendes i kunstnerisk utviklingsarbeid (KU) og museal praksis. UHR-Kunst, design og arkitektur har imidlertid satt ned en gruppe som skal arbeide med dette saksfeltet. Målsettingen er å lage en veiledende nasjonal retningslinje og en egen nasjonal etisk komité for KU-feltet. UiB mener at dette arbeidet må ses i forhold til eksisterende etiske kjøreregler på institusjonene, slik at man får overordnede rammer og ikke to sett med retningslinjer. Man bør også se på det som er felles med retningslinjer for vitenskapelige disipliner, samtidig som at kunstneriske perspektiv ivaretas. I forskning som omfatter ulike kunstformer vil det være rettighetsproblematikk knyttet til kunstneriske produkt eller resultat som kan komme i konflikt med generelle forventninger til open access. Det nasjonale prosjektet ARIIS omfatter systemer for rettighetsklarering av kunstnerisk utviklingsarbeid som kan løse slike utfordringer.

Forskningsetiske forpliktelser

Den siste delen av setningen «*Retningslinjene har fem deler (A–E) som angir ulike forskningsetiske forpliktelser, og som utdypet hvem forskere har ansvar overfor*» er etter vår oppfatning misvisende. Dette fordi det i innledningen står at noen av retningslinjene gjelder forskere, andre gjelder institusjoner, ledere eller oppdragsgivere, og mange gjelder alle. UiB foreslår derfor at dette strykes og at det blir utdypet hvem forskere har ansvar ovenfor.

Del A Forskerfellesskapet

God henvisningsskikk (punkt 1)

UiB ser på dette som et særs viktig punkt, idet god henvisningsskikk er en sentral del av forskningsetikkundervisning. Oppfordring til detaljert kildehenvisning kan forenkle kontroll og etterprøvbarehet, og få en langt sterkere poengtering. Etterprøvbareheten kan i praksis bli illusorisk ved for eksempel enkel «namedropping» uten sidetall. Enkle, men tydelige og utførlige henvisninger forebygger plagiat. I tilknytning til dette mener vi at forholdet mellom juridisk og forskningsetisk forståelse av plagiat kan forklares mer utførlig.

Kollegiale forhold (punkt 2)

Retningslinjene bør på dette punktet gi konkrete råd med hensyn til hvordan dette skal understrekes og sikres i ulike sammenhenger. Vi foreslår også at overskriften «*Kollegiale forhold*» blir endret til «*Faglig fellesskap*», for å understreke at vitenskapelig kunnskap blir til i samarbeid med andre.

Habilitet (punkt 5)

Punktet bør gjøres mer konkret, og det kan med fordel spesifisere mulige interessekonflikter. Vi foreslår følgende endring av ordlyden: "*Dersom det kan reises tvil om habilitet eller mulige interessekonflikter for eksempel ved bistillinger, sidegjøremål og verv, kan dette bidra til å svekke forskeres tillit både i fagmiljøet og i offentligheten.*"

Fordreining og forvrengning (punkt 8)

UiB konstaterer at fordreining og forvrengning er foreslått innført som selvstendige kriterier for hva som er uforenlig med god vitenskapelig praksis, og at disse skal komme som tillegg til fabrikkering og forfalskning. Vi savner imidlertid en grundigere diskusjon om behovet for å innføre nye kriterier, og viser i denne sammenheng til at det er vanskelig å skille mellom dårlig håndverk og uetisk opptreden med slikt kriterium. Forslaget kan dessuten lett føre til en rekke saker med innsigelser fra forskere som er misfornøyd med andre forskeres forskningsarbeid, mens det i realiteten dreier seg om faglig uenighet.

Deling av forskningsdata (punkt 9)

Det er ikke alltid slik at registeridentifisering er på store datasett. UiB mener at ordet *omfattende* i tredje avsnitt vil innebære en potensielt uheldig begrensning. Vi foreslår derfor at ordet strykes. Vi vil i tillegg peke på at det ikke alltid vil være aktuelt med deling og gjenbruk av data (feltnotater og intervju) for andre forskere, og viser til at en del kvalitativ forskning i stor grad er tillitsbasert og at deling av slike data vil kunne ødelegge tilliten som forskningen er avhengig av.

Del B Forskningsdeltakerne

UiB mener at overskriften *Forskningsdeltakerne* blir en for snever avgrensning, særlig med tanke på at punktet også skal dekke framtidige generasjoner og avdøde. Det virker rart å karakterisere avdøde og ufødte som deltakere i forskning. Vi foreslår at overskriften blir endret til «*Forskningsdeltakerne og andre berørte*».

Anonymisering (punkt 20)

Det står i første avsnitt at:

«forskere må være oppmerksom på forskjellen mellom anonymisering, aidentifisering og reidentifisering: Anonymisering betyr at forskere sørger for at personopplysninger og annen informasjon ikke kan spores tilbake til et enkelt individ; aidentifisering vil si at forskere sitter på en koplingsnøkkel som kan knytte denne informasjonen til individet; re-identifisering innebærer at individet kan identifiseres på nytt av forskere ved hjelp av denne informasjonen. I alle slike tilfeller skal forskningsdeltakernes anonymitet være garantert, både ved publisering og annen offentliggjøring».

I fag innen humaniora vil ofte, dersom en ikke identifiserer en informant, aidentifisere vedkommende. Til tross for anonymisering/aidentifisering, vil likevel et personlig narrativ kunne avsløre identiteten til en informant i enkelte tilfeller. Setningen «*I alle slike tilfeller skal forskningsdeltakernes anonymitet være garantert, både ved publisering og annen offentliggjøring*» gir dermed ikke god mening. Etter vår oppfatning bør setningen slettes, fordi det ikke kan gis en slik garanti. Avhengig av konteksten vil informantens fortelling kunne bakveisidentifisere informanten.

Lagring av forskningsmateriale (punkt 23)

I andre avsnitt står det: «*Allerede før innsamlingen av data starter, må det være avklart om materialet skal tilintetgjøres eller ikke ved avslutning av prosjektet*». Vi har følgende kommentar:

Hvis data skal lagres, må det framgå tydelig hvordan og i hvilken form. For eksempel forskning innen sosialantropologi tar lang tid, og antropologisk feltforskning forutsetter en rimelig grad av språklig kompetanse. Gitt at mange arbeider i områder der det ikke er vanlig å kommunisere på språk man kan på forhånd, innebærer det første feltarbeidet ofte å lære et helt nytt språk fra grunnen. Denne investeringen utnytter svært mange antropologer gjennom

hele karrieren, og det betyr at tillitsrelasjonene forskeren etablerer forsterkes og utvides hver gang vedkommende kommer tilbake. Slik gjensidig tillit er avgjørende for kvaliteten på informasjonen som gjøres tilgjengelig for forskeren: kvaliteten tenderer mot å bli høyere over tid. Mange antropologer ønsker å utnytte de samme nettverkene over lang tid, ofte flere tiår. Derfor er det problematisk å skulle slette tidligere notater. Kravet om sletting av denne type data vil derfor ha negative konsekvenser for kvaliteten av sosialantropologisk forskning.

Tilbakeføring av resultater (punkt 24)

Setningen "*Forskere må tilrettelegge resultatene slik at sentrale funn og innsikter formidles på en måte og på et språk som er forståelig for mottakerne.*" bør presiseres og avklare om det er forskningsdeltakere det refereres til.

Del C Grupper og institusjoner

Kulturelle og sosiale grupper (punkt 31)

UiB stiller spørsmål ved setningen "*Forskere må sette hensynet til andre fundamentale verdier og allmenne menneskerettigheter foran hensynet til respekt og anerkjennelse av kulturelle forskjeller.*" Vi peker på at det ikke er i forskningens interesse at respekt og anerkjennelse av kulturelle forskjeller underordnes andre verdier, og spør hva som menes med denne formuleringen. Vi viser til at det uten tvil finnes mange kulturelle praksiser verden over som enkelte finner støtende, men at forskning på dette også er sentralt i sosialantropologien. UiB foreslår å stryke setningen "*Forskere må sette hensynet til andre fundamentale verdier og allmenne menneskerettigheter foran hensynet til respekt og anerkjennelse av kulturelle forskjeller.*" i sin helhet fordi setninger både er uklare og potensielt misvisende.

Kulturhistoriske kilder (punkt 32)

UiB ønsker en bredere behandling av bruken av berettende kildemateriale og forskningsetikken i forhold til bruken av fortidige aktørers ytringer. Det er på dette feltet de fleste humanister møter hverdagsdilemmaene når det gjelder forskningsetisk forsvarlig kildebruk. Her trengs en mer konkret og detaljert tilnærming. Noen spørsmål som har meldt seg i våre fagmiljø er; Hvordan skal man forholde seg overfor klausulert materiale? Hvordan skal respekten for historiske aktører og deres ytringer ivaretas?

Del D Organisering og finansiering

UiB har ingen merknader til denne delen.

Del E Forskningsformidling

Vi oppfatter at denne delen dreier seg om mer enn forskningsformidling i streng forstand, også om bruk av forskning som grunnlag for politiske avgjørelser. Vi foreslår derfor at titteloverskriften gjenspeiler dette og endres til «*Forskningsformidling og politikkutforming*».

Videre understreker vi at retningslinjene burde ha et eget punkt om forskerens rolle som ekspert i sammenhenger der politikk blir utformet (for eksempel som deltaker i offentlig oppnevnte utvalg, komitèarbeid og ved utredningsoppdrag og liknende). Vi foreslår derfor at det blir tatt inn et nytt punkt 51 i retningslinjene:

«*Deltagelse i politikkutforming.*

Forskere blir jevnlig invitert til å gå inn i ekspertrroller i politikkutformingen, for eksempel som leder eller medlem i utredninger, utvalg og komitèer. Forskere må reflektere over hva en slik

rolle innebærer, og skille mellom offentlige anliggender og personlige meninger på en slik måte at man ikke underminerer andres tillit til en selv som forsker».

Generelle merknader til utkastet

Titteloverskrift – navn på retningslinjen

UiB har forståelse for ønsket om å forkorte tittelen, men for rettsvitenskapen sin del mener vi at det vil være en fordel å videreføre dagens tittel. Vi viser i denne sammenheng til at rettsforskningen hviler på en annen forskningsmetodikk og metode enn samfunnsvitenskap og humaniora.

Jus og etikk

Skillet mellom juss og etikk er søkt presisert i retningslinjene. Dette er en tanke som vi i utgangspunktet er positiv til, men den er svært krevende å få til. I ulike lovtekster henvises ofte til etiske normer, og også på andre måter vil etiske vurderinger ofte inngå i rettsreglene. Etiske og rettslige normer er dermed i mange tilfeller vevd sammen. Normalt spiller dette mindre rolle siden normene er sammenfallende, men særlige spørsmål oppstår der hvor de avviker. Det bør avklares hvordan dette skillet er tenkt håndhevet av institusjonenes redelighetsutvalg. Videre kan retningslinjene gjerne klargjøre hva som skal være konsekvensene i de tilfellene hvor en gitt handlemåten er lovlig ut fra de rettsreglene som gjelder, men likevel innebærer brudd på forskningsetiske normer.

Detaljerings av retningslinjer

Umiddelbart fremstår presisering og detaljering av retningslinjene som et ubetinget gode. Imidlertid kan dette skape en risiko for at institusjonene må konkludere med brudd på anerkjente forskningsetiske normer i situasjoner enn i dag. Institusjonene har etter loven plikt til å behandle alle saker om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Et omfattende sett av normative retningslinjer for god praksis kan være konfliktfremmende og virke hemmende på institusjonens kapasitet og mulighet til å skape undring og refleksjon om hva som er god forskningspraksis. Slik sett kan altså en nedfelling av forskningsetiske retningslinjer for typetilfeller der man egentlig ikke har tenkt at normbrudd skal ha noen konsekvenser virke mot sin hensikt.

Det anbefales at det blir tydeliggjort hva som er retningslinjer som ikke kan/bør/må brytes og hva som er mer ideelle anbefalinger.

De juridiske spørsmålene knyttet til personvern og vitenskapelig uredelighet skal flyttes bak i et appendiks. UiB har ingen innvendinger mot dette, men ber om at appendikset følger saken videre

Samfunnsansvar og globalt ansvar

Retningslinjene mangler et eget punkt om samfunnsansvar og globalt ansvar, slik vi finner det i "*Generelle forskningsetiske retningslinjer*" punkt 12 og 13, og i NENT sine retningslinjer punkt 1-3. Forskningens samfunnsansvar er riktignok nevnt på side 5 i utkastet, men dette er ikke tilstrekkelig utmeislet i resten av dokumentet. Med den nåværende kapittelinnvidingen A-E hører ikke samfunnsansvar naturlig hjemme i noen av delene. Tvert imot så er samfunnsansvaret med den nåværende inndelingen fragmentert. Vi foreslår derfor at det etter mal fra NENT, men tilpasset forskningsaktivitetene i samfunnsvitenskap og humaniora, blir utarbeidet et eget punkt om samfunnsansvar og globalt ansvar under del A.

Kvalitet

Det står på side 4 i retningslinjene at «*Alle de vitenskapsinterne normene skal regulere forholdet mellom forskere og sikre forskningens kvalitet*». Flere steder blir det deretter stilt

opp en motsetning mellom forskningskvalitet på den ene siden og eksterne forskningsetiske normer på den andre, der ytre normer i bisetninger blir vurdert som mulige trusler mot forskningskvalitet, for eksempel side 5, der det står at *"Forskning skal være relevant for ulike aktører i samfunnet, men uten at det går på bekostning av kvalitet og forsvarlighet."* eller under punktet om Brukermedvirkning der det står at: *"Formålet er å bedre forskningens kvalitet og relevans, men det kan oppstå forskningsetiske utfordringer, for eksempel knyttet til konfidensialitet, habilitet og interessekonflikter."*

Denne motsetningen er unødvendig ettersom forskningskvalitet er det overordnede målet. Vi mener perspektivet heller bør være at samfunnsrelevans, brukermedvirkning, samfunnsansvar i bred forstand, hensyn til andre kunnskapsbærere og kunnskapsformer, kan bidra til å heve kvaliteten på forskningen og skal inkluderes når så er tilfelle. Dette er særlig viktig på omdiskuterte saks- og politikkområder der forskningsresultat kan ha innvirkning på samfunn og individ, særlig på svake grupper (for eksempel forskning på asylsøkere, innsatte i fengsel eller økonomisk svakstilte grupper). I slike tilfeller gjelder kommunikasjonsansvaret mer enn tradisjonell forskningsformidling, og bør formuleres som et ansvar for dialog. Vi viser til vår merknad om samfunnsansvar og globalt ansvar over, som også tar innover seg skiftet fra einveiskommunikasjon til toveiskommunikasjon som en har sett i relevant faglitteratur og i praksis dei siste 35 årene.

Vi foreslår å legge til følgende formulering under punkt 46:

«Der hvor forskning kan ha direkte innvirkning på individer og samfunnsgrupper, hvor forskningen utgjør fare for risiko eller belastning, og særlig for svakstilte og sårbare grupper, påligger det forskere et særlig ansvar. Dette ansvaret angår primært klar og tydelig kommunikasjon, med muligheter for tilbakemelding fra angjeldende parter, omkring forskningens karakter og mulige implikasjoner. I enkelte tilfeller kan dette ansvaret også omfatte utforming av forskningsspørsmål og forskningsdesign.»

En slik formulering vil knytte ansvar for kommunikasjon til de foregående punktene i 25, 27 og 30 i retningslinjene.

Eksempelsamling

UiB stiller forslag om at det utarbeides en eksempelsamling der forskningsetiske dilemmaer konkretiseres. Det ville være en stor hjelp både i enkelt forskeres forskningsarbeid og ikke minst i undervisningen av studenter på ulike nivå.

Metodiske spørsmål

Utkastet til nye retningslinjer er preget av samfunnsvitenskapelig tenkning, og tar, slik UiB ser på det, i for liten grad opp etiske problemstillinger knyttet til humaniora og kunsthøgskolen. Humanistisk forskning legger vekt på kontekst, hermeneutisk tolkning og kvalitativ analyse og retningslinjene behandler i liten grad dette. Især den historiske/kulturhistoriske forskningen kan i begrenset grad skape sine egne kilder, og tolkning av data produsert for andre formål vil være en vanlig arbeidsform som skaper andre etiske dilemma enn forskning på levende kilder med problemstillinger som er instrumentelle i forhold til det konkrete prosjekt.

Høringsnotatet har videre en tydelig slagside når det gjelder hva slags forskningsmetoder som nevnes, og implisitt aksepteres. UiB peker på at deltakende observasjon i samfunnsvitenskapelige fag som metode ikke er nevnt og at høringsnotatet dermed gjør antropologenes primære metode til et slags metodologisk unntak. Vi påpeker at det er viktig at etnografiske tilnæringsmåter som deltagende observasjon blir anerkjent i retningslinjene som en legitim samfunnsvitenskapelig metode.

Vennlig hilsen

Dag Rune Olsen
rektor

Margareth Hagen
prorektor

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen håndskrevne signaturer.